

Anna Sulimowicz

Aleksander Mardkowicz - działacz społeczny, pisarz i wydawca

Awazymyz : pismo historyczno-społeczno-kulturalne Karaimów nr 2(3), 3-4

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aleksander Mardkowicz

**- działacz społeczny, pisarz
i wydawca**



W niektórych karaimskich domach można jeszcze znaleźć pozostałości broszurki, pisane w łucko-halickim dialekcie języka karaimskiego. To ślady działalności edytorskiej Aleksandra Mardkowicza - łuckiego Karaima, z zawodu notariusza, a z zamiłowania pisarza, poety, krzewiciela języka i kultury karaimskiej.

Urodził się 24 lutego (wg starego stylu) 1875 roku w Łucku, w rodzinie Marka i Anny z Łoksyńskich. Rodzice byli ludźmi niezamożnymi. Ojciec pracował jako nauczyciel w miejscowej szkole podstawowej. Rodzina Mardkowiczów zamieszkiwała przy ulicy Karaimskiej, gdzie skupiało się

życie łuckiej gminy. Szkołę podstawową i gimnazjum ukończył Aleksander w rodzinnym mieście. Po maturze, by wspomóc finansowo rodziców, podjął pracę w biurze notarialnym. W 1901 roku opuścił Łuck, udając się w poszukiwaniu lepszych warunków pracy i życia najpierw do Brześcia, a potem do Jekaterynosławia. Tam również pracował w notariacie i jednocześnie kontynuował naukę na kursach prawniczych w Kijowie. W 1903 roku po zdaniu celująco egzaminu uprawniającego do samodzielnego wykonywania zawodu notariusza otworzył własne biuro notarialne. Założył rodzinę i brał aktywny udział w życiu społecznym miejscowej gminy karaimskiej. Jego nazwisko znajdujemy na liście darczyńców Aleksandryjskiej Duchownej Uczelni Karaimskiej. W tym czasie zadebiutował też jako literat - dwa jego utwory opublikowała wychodząca w Moskwie "Karaimskaja Żiźń".

Po wybuchu rewolucji w Rosji rodzina Mardkowiczów zdecydowała się wrócić do odrodzonej ojczyzny. W grudniu 1921 r. przybyli w rodzinne strony.

W Łucku Aleksander Mardkowicz podjął pracę w jednym z notariatów, jednocześnie poświęcając się aktywnie działalności społecznej. Był członkiem Komitetu Odbudowy Kienesy. Działał w Zarządzie Gminy, pełniąc przez pewien okres funkcję prezesa. Uczestniczył w pracach nad uregulowaniem statusu prawnego Karaimów, przygotowaniem statutów poszczególnych gmin i statutu Karaimskiego Związku Religijnego.

Zdając sobie sprawę z postępującego procesu wymierania języka karaimskiego, pod koniec lat 20-tych podjął zamiar zorganizowania karaimskiego wydawnictwa. Publikowane w nim prace miały na

celu wzbudzenie wśród Karaimów zainteresowania własną przeszłością, umacnianie tradycji i poprzez dostarczenie materiału do lektury, także krzewienie znajomości języka.

W latach 1930 - 1939 wydał Mardkowicz szesnaście tytułów, z czego jednaście w języku karaimskim. W większości sam był ich autorem, sam przygotował wszystkie publikacje do druku i wydał na własny koszt. W cyklu "Biblioteczka Karaimska" ukazały się następujące publikacje pióra Mardkowicza: "Elijahunun Ucuru" (Przygoda Elijahu, 1930), Birthi Keklernin (Ziarno niebios, 1931), "Aj Jaryhynda" (W świetle księżycy, 1933), "Aziz Tas" (Święty kamień, 1934). Do serii tej należy także opracowany przez niego zbiór pieśni religijnych "Zemerfer" (1931). Ponadto w 1932 roku wydał "Łuwachtar dert jitha" (Kalendarz na cztery lata), zawierający oprócz tablic także artykuły popularnonaukowe i drobne utwory literackie.

W roku 1937 ukazał się pierwszy z poematów Mardkowicza "Halic", którym udowodnił swe niebagatelne umiejętności poetyckie. W ślad za nim światło dzienne ujrzały następne dzieła: "Janhy jirtar" (Nowe pieśni, 1937), "Szełomit" (1938) oraz zbiór czterowierszy "Tozdurhan birtik" (Rozsypane ziarno, 1939).

Równolegle z publikacjami po karaimsku wydawał także prace w języku polskim: "Synowie Zakonu" (1930), "O Iljaszu Karaimowiczu zwierzchniku wojsk zaporoskich" (1931), "Ogniska karaimskie" (pierwsze wydanie 1932, 1934, 1936) oraz "Karaim, jego życie i zwyczaje w przysłowiach ludowych" (1935). Z inicjatywy i na koszt Mardkowicza ukazał się także "Krótki wykład gramatyki języka zachodnio-karaimskiego" A. Zajączkowskiego.

Dla ułatwienia zrozumienia swoich publikacji przygotował "Słownictwo karaimskie. Słownik karaimsko-polsko-niemiecki" (1935). Liczące 4417 haseł dzieło Mardkowicza aż do roku 1973, kiedy to wydany został "Karaimsko-russko-pol'skij slovar", pozostawało właściwie jedynym słownikiem tego języka.

Koronnym przedsięwzięciem Mardkowicza, inicjatywą całkowicie wyjątkową, było wydawanie karaimskojęzycznego czasopisma. W latach 1931 - 1939 ukazało się dwanaście numerów "Karaj Awazy", zawierających artykuły o różnorodnej tematyce, utwory literackie, wierszyki i zagadki dla dzieci, informacje o aktualnych wydarzeniach z życia gmin w Polsce i poza jej granicami. Gros wyszło spod pióra samego Mardkowicza, na łamach pisma można też jednak znaleźć prace T. Lewi-Babowicza, Z. Zarachowicza, B. Kokenaja, J. Maleckiego, S. Rudkowskiego, Sz. Firkowicza i innych, poezje Z. Abrahamowicza, S. Kobeckiego, Sz. Łopatto, jak również dzieła dawnych autorów takich jak Mosze Derie czy ribbi Josef z Derażny.

Kres działalności Mardkowicza położyła druga wojna światowa. Zmarł w Łucku 5 kwietnia 1944 roku.

Anna Sulimowicz